

С. Ю. Сойма,
к. е. н., доцент кафедри міжнародного бізнесу, логістики та менеджменту,
ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

НАПРЯМИ ВКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

S. Soyma,
PhD, Associate Professor of International Business, Logistics and Management
SHEE "Uzhhorod National University"

DIRECTIONS INSERTION OF FOREIGN INVESTMENT IN THE TRANSCARPATHIAN REGION

У статті розглянуто проблемні питання зовнішньоекономічної діяльності Закарпатської області. Досліджено особливості реалізації інвестиційних проектів на території пріоритетного розвитку. Проаналізовано основні напрями вкладання іноземних інвестицій в економіку Закарпатської області. Обґрунтовано особливості прямих іноземних інвестицій за провідними видами економічної діяльності та стосовно реалізованих інвестиційних проектів у СЕЗ "Закарпаття". Досліджено основні напрями міграції населення Закарпатської області, які фіксують негативні тенденції впливу міграційних процесів на подальше зменшення народонаселення регіону та трудовий потенціал. У ході дослідження виявлено негативну тенденцію щодо підсекцій DD — оброблення деревини та виробництво виробів з деревини (крім меблів) та E — виробництво та розподілення електроенергії, газу та води, обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку області за цими видами зменшився.

The article deals with the problematic issues of foreign economic activity Transcarpathian region. Investigated the features of the implementation of investment projects in priority development. Reviewed the basic directions of conducting foreign investment in the Transcarpathian region. Grounded features of FDI by major economic activities and in respect of realized investment projects in the SEZ "Transcarpathia". The main directions of migration Transcarpathian region, the negative trends that capture the impact of migration on the further reduction of the population of the region and employment potential. The survey revealed a negative trend of subsections DD — Manufacture of wood and of products of wood (except furniture) and E — Electricity, gas and water, the amount of which decreased during.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, регіон, експорт, імпорт, сальдо зовнішньої торгівлі, зовнішньоторговельні зв'язки, прямі іноземні інвестиції, провідні види економічної діяльності, міграція.

Key words: foreign economic activity, region, exports, imports, trade balance, foreign relations, foreign direct investment, leading economic activities, migration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сьогодні активізувалися зовнішньоекономічні зв'язки на рівні регіонів, особливо в прикордонних територіях. Зовнішньоекономічні зв'язки є одним із важливих факторів економічного зростання, структурних зрушень та підвищення ефективності національного виробництва. Одночасно вони виступають і катализатором диференціації як країн, так і їх регіонів щодо нерівномірності їхнього розвитку. Разом з тим вони можуть виступати активатором розвитку бізнесу в регіоні. З точки зору інтересів суспільства та держави складові зовнішньоекономічної політики необхідно спрямовувати на зміцнення позицій країни у світовій економіці, у міжнародних економічних відносинах. Тому подальший розвиток зовнішньоекономічних зв'язків регіонів потребує поряд із змінами в економіці держави докорінно змінити передумови і підходи формування останніх, визначити пріоритети й

орієнтири відносин із зарубіжними партнерами на рівні господарської діяльності суб'єктів підприємництва суміжних територій, спільних підприємств і т.п. Актуальним завданням є проведення економіко-статистичного аналізу прямих іноземних інвестицій в економіці області.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Комплексному теоретично-практичному дослідженню питань зовнішньоекономічних діяльності прикордонних регіонів, транскордонного співробітництва в умовах розширення ЄС на Схід знайшло відображення у працях Є.І. Бойка, М.І. Долішнього, Б.І. Дяченка, В.С. Кравціва, М.А. Леңдела, С.М. Митряєвої, В.П. Мікловди, С.В. Сембера, М.І. Пітюлича, Д.М. Стеченка та ін. Разом з тим, незва-

жаючи на значний науковий доробок з цих питань, дослідженнями не охоплено всього спектру особливостей зовнішньоекономічних зв'язків та прикордонного співробітництва як України, так і її регіонів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Головною метою цієї роботи є визначення основних тенденцій у обсягах прямих іноземних інвестицій в економіку Закарпатської області на основі опублікованих статистичних матеріалів актуального поточного етапу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У зовнішньоекономічній діяльності як України, так і її регіонах важлива роль відводиться прямим іноземним інвестиціям, які є внесками нерезидентів до статутного фонду підприємства резидента, що забезпечить права власності нерезидентів на придбані майно, майнові комплекси, або на акції, облігації та інші цінні папери, та складають не менше 10 % вартості статутного фонду підприємства-резидента, а також інвестиції, що отримані в результаті укладання концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність. До категорії прямих інвестицій відносяться кредити та позики, що надійшли від прямих інвесторів [9, с. 258].

Зовнішньоекономічна діяльність Закарпатської області проявляється як в прямих іноземних інвестиціях, так і в реалізації інвестиційних проектів на території пріоритетного розвитку та у СЕЗ "Закарпаття" за видами економічної діяльності про, що свідчать дані таблиці 1, з аналізу показників якої витікають наступні висновки:

— з прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку області першість належить секції D — переробній промисловості, по якій вони збільшились за період з 2009 по 2013 р. більше як на 12,5 % , що складає 330,0 млн дол. США , в той час як в цілому за всіма видами економічної діяльності вони зросли тільки в 1,3 рази;

— провідними видами економічної діяльності в переробній промисловості були підсекції DK, DL, DM — машинобудування (виробництво машин та устаткування, електричного, електронного, оптичного та транспортних засобів), на які у 2013 р. припало більше 110,5 млн дол. США, або 24,7% від загального обсягу ПІІ в економіку області, а за аналізований період обсяг їх збільшився більше ніж на 15%;

— другу позицію займає підсекція DA — виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, частка якої щодо ПІІ в економіку області становила понад 54,7 млн дол. США, або 12,3% до підсумку;

— третю позицію займає підсекція DB — легка промисловість (текстильне виробництво, виробництво одягу, хутра та виробів з хутра), на яку припало понад 20,1 млн дол. США, або 4,5% всього обсягу прямих іноземних інвестицій;

— четверту позицію в переробній промисловості регіону займає підсекція DD — оброблення деревини та виробництво виробів з деревини (крім меблів), на яку припало майже 3,8 %, або 17,2 млн дол. США всього обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку області;

— у секції А — сільське господарство, мисливство, лісове господарство прямі іноземні інвестиції збільшились більше ніж у 2 рази за аналізований період (2009—2013), але частка їх в загальному обсязі таких інвестицій незначна і в 2013 р. становило лише 1,2 % до всього обсягу інвестицій;

— прогресує в іноземних інвестиціях секція І — діяльність транспорту та зв'язку, в яку до 2013 р. надійшло 29,5 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, або 6,7% до всього обсягу, а також секція G — торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, в яку у 2013 р. надійшло 27,1 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, або 6,1% до всього обсягу.

Стосовно реалізації інвестиційних проектів на території пріоритетного розвитку ситуація наступна:

— першість також займає переробна промисловість (секція D), оскільки з початку реалізації проектів у цю секцію спрямовано майже 47,3 % (36,8 із 77,8 млн дол. США) всіх обсягів від реалізації інвестиційних проектів. У цілому, інвестиційні проекти у цій секції реалізовані на 101 %;

— другу позицію займає секція N — охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, в яку спочатку реалізації проектів надійшло більше 27,9 млн дол. США, або 35,9 %. При цьому, реалізацію інвестиційних проектів перевершено майже у 1,8 рази;

— інші галузі промисловості займають третю позицію, по яких реалізація інвестиційних проектів становила 100,6 %, а освоєно 26,1 млн дол. США, що становить 34,2 % від всього обсягу реалізованих інвестиційних проектів.

Серед реалізованих інвестиційних проектів у СЕЗ "Закарпаття" динаміка така:

— пріоритетність належить підсекціям DK, DL, DM — машинобудування (виробництво машин та устаткування, електричного, електронного, оптичного та транспортних засобів), в які надійшло майже 228,7 із 229,7 млн дол. США, або майже 99,6 % від реалізації всіх інвестиційних проектів;

— якщо реалізація інвестиційних проектів у СЕЗ "Закарпаття" становила 89 %, то на території пріоритетного розвитку — тільки 40,5 %.

Одним специфічним об'єктом інвестиційних процесів як в економіку України, так і Закарпатської області, є наявність значних заробітчанських коштів, тобто грошових заощаджень громадян України, зароблених ними за кордоном, які вкладаються в регіони нашої держави в рухоме й нерухоме майно, а також у власний бізнес, і таким чином суттєво впливають на національну економіку.

Окремі науковці, з думкою яких ми погоджуємось, відзначають, що можна передбачити справедливе зауваження: заробітчанські гроші не можна вважати іноземними інвестиціями з тієї причини, що вони вкладаються в економіку України не іноземцями, а громадянами нашої держави, що суперечить класичним визначенням іноземних інвестицій. Це зауваження цілком слушне з формальної, академічної точки зору, однак, по суті, мова йде про іноземні кошти, що перетікають в українську економіку з інших економік, і починають працювати в національному господарстві. Тобто, якщо абстрагуватися від факту наявності українського громадянства в інвестора (що, до речі, не завжди залишається незмінним), за всіма іншими ознаками вплив заробітчанських коштів на економіку часто є цілком ідентичним до впливу ПІІ [4, с. 138, 139].

Стосовно заробітчанства, як способу розпочати власний бізнес, то зараз воно набуває дедалі більшої популярності. Одне з періодичних видань зазначає: "останнім часом стали виїжджати також з метою накопичення стартового капіталу для відкриття власного бізнесу в Україні. Нині такий шлях видається нашим землякам більш простим і надійним, ніж отримання банківського кредиту, який потім доведеться віддавати, та ще й з невеликими відсотками" [2]. Тобто в цьому випадку заробітчанство виступає як спосіб надбання громадянином України іноземних коштів для інвестування їх в українську економіку. За формою — це не іноземна інвестиція, але за суттю — відмінність не настільки вже й принципова [4, с. 140].

Отже, мільйони громадян як України, так і сотні тисяч з її регіонів, які працюють у зарубіжжі забезпечують надходження іноземної валюти за рахунок переказів та ввезення її при поверненні на Батьківщину. Однак вони створюють валовий внутрішній продукт для зарубіжних країн, де перебувають на заробітках. Водночас негативною тенденцією для економіки регіону є міждержавна міграція, яка в умовах Закарпатської області характеризується переважанням вибулих над прибулими, тобто призводить до негативного сальдо міграцій. Незважаючи на те, що в Закарпатській області у 2009—2013 рр. відбувся природний приріст населення, проте за рахунок міждержавної та міжрегіональної міграції чисельність його зменшується (табл. 2).

**Таблиця 1. Прямі іноземні інвестиції в економіку Закарпатської області
(на кінець року; тис. дол. США)**

Види економічної діяльності	Код КВЕД (секції та підсекції)	Прямі іноземні інвестиції			Реалізація інвестиційних проєктів					
		2009	2013	2013, % до 2009	на території пріоритетного розвитку			у СЕЗ «Закарпаття»		
					надійшло з початку реалізації проєктів	у т.ч. за 2013 рік	% до обсягів, передбачених проєктами	надійшло з початку реалізації проєктів	у т.ч. за 2013 рік	% до обсягів, передбачених проєктами
Всього		354960	447338	126,2	77772	1226	40,5	229660	27700	89,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	A	2438	5144	211	-	-	-	-	-	-
Промисловість	C, D	300395	333956	111,2	44270	673	26,0	229051	27674	92,8
переробна	D	293480	330037	112,5	36767	673	101,0	229051	27674	92,8
в тому числі: виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	DA	41324	54701	132,4	1390	-	268,9	-	-	-
легка промисловість (текстильне виробництво, виробництво одягу, хутра та виробів з хутра)	DB	24706	20080	82	267	-	100,0	-	-	-
оброблення деревини та виробництво виробів з деревини (крім меблів)	DD	54227	17155	32	1071	-	97,4	-	-	-
машинобудування (виробництво машин та устаткування, електричного, електронного, оптичного та транспортних засобів)	DK, DL, DM	96279	110578	115,9	7433	673	92,2	228709	27674	93,3
Інші галузі промисловості		54774	62864	597,8	26606	-	100,6	-	-	-
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	E	5768	2281	40	497	-	0,4	-	-	-
Будівництво	F	2702	4159	154	-	-	-	-	-	-
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	G	11037	27102	246	-	-	-	545	26	7,4
Діяльність готелів та ресторанів	H	9297	19267	207	17	-	5,9	-	-	-
Діяльність транспорту та зв'язку	I	17456	29520	169	5595	-	100,0	64	-	1,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	K	10534	15771	150	-	-	-	-	-	-
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	N	248	206	83	27890	533	175,9	-	-	-
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	O	705	93	15	-	-	-	-	-	-

* Розраховано за джерелом: [5, с. 176, 179; 7, с. 182, 186, 240].

Показники таблиці 2 чітко фіксують негативні тенденції впливу міграційних процесів на подальше зменшення народонаселення регіону та трудовий потенціал. В аналізованих роках напрямки міграції характеризуються наступними тенденціями:

— внутрішньорегіональна міграція не вплинула на чисельність населення, трудового потенціалу, в той час як масштаби її значно більші від міждержавної та міжрегіональної міграції разом взятих;

Таблиця 2. Основні напрями міграції населення Закарпатської області

Напрямки міграції	2009						2013					
	всього, осіб			на 1000 наявного населення			всього, осіб			на 1000 наявного населення		
	прибу- лих	вибу- лих	сальдо міграції	прибу- лих	вибу- лих	сальдо міграції	прибу- лих	вибу- лих	сальдо міграції	прибу- лих	вибу- лих	сальдо міграції
Всі напрями	7890	9057	-1167	6,3	7,3	-1,0	6837	8070	-1233	5,4	6,4	-1,0
Внутрішньорегіональна	5323	5323	-	4,3	4,3	-	4420	4420	-	3,5	3,5	-
Міжрегіональна	2316	3254	-938	1,8	2,6	-0,8	2141	3046	-905	1,7	2,4	-0,7
Міждержавна	251	480	-229	0,2	0,4	-0,2	276	604	-328	0,2	0,5	-0,3
у тому числі країни СНД	177	90	87	0,2	0,1	0,1	107	30	77	0,1	0,0	0,1
країни Балтії	7	1	6	0,0	0,0	0,0	5	2	3	0,0	0,0	0,0
Країни далекого зарубіжжя	67	389	-322	0,0	0,3	-0,3	164	572	-408	0,1	0,4	-0,3
<i>% до всіх напрямків</i>												
Міжрегіональна	29,5	36,2	59,6	29,6	36,6	60,0	29,4	35,9	80,4	28,6	35,6	80
Міждержавна	4,0	12,1	40,4	4,2	12,1	4,0	3,2	5,3	19,6	3,2	5,5	20

Розраховано за джерелом: [5, с. 371; 7, с. 348].

— міжрегіональна міграція займає другу позицію за розміром, сальдо її у 2009 р. становило — 0,94, за 2013 р. — 0,9, а за два аналізовані роки майже 2,0 тис. осіб, з яких половина припадає на працездатне населення, тобто на трудовий потенціал;

— як показали дослідження, міждержавна міграція значно вплинула на кількість наявного населення та трудовий потенціал, за рахунок якої у 2009 і 2013 рр. майже на 0,6 тис. осіб зменшилась чисельність населення регіону, з яких майже половина припадає на працездатне населення, яке поповнило трудовий потенціал зарубіжних країн і зменшило трудовий потенціал регіону.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження засвідчують, що прями іноземні інвестиції в економіку Закарпатської області активно зростали до 2008 р., а з 2009 р. проявилась спадна тенденція внаслідок світової фінансової кризи. Але починаючи з 2010 р. пряме іноземне інвестування в економіку області мало незначну позитивну динаміку. Зокрема з прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку області першість належить секції D — переробній промисловості, по якій вони збільшилися за період з 2009 по 2013 р. більше як на 36,5 млн дол.; негативна тенденція спостерігалась щодо підсекцій DD — оброблення деревини та виробництво виробів з деревини (крім меблів), E — виробництво та розподілення електроенергії, газу та води та N — охорона здоров'я та надання соціальної допомоги на які припадало лише 3,8 %, або 17,2 млн дол. США, 0,5% або 2,3 млн дол. США та 0,04%, або 206 тис. дол. США відповідно всього обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку області. У 2013 р. обсяг прямих іноземних інвестицій за цими видами економічної діяльності зменшився на 68, 60 та 17% відповідно у порівнянні із 2009 р. Отже, обласному управлінню зовнішніх економічних зв'язків доцільно здійснювати більш ефективну підтримку та координацію напрямів діяльності суб'єктів міжнародного бізнесу як резидентів, так і нерезидентів, що здійснюють економічну діяльність в області. У подальших дослідженнях буде зосереджена увага на особливостях прямих іноземних інвестицій з країн світу регіон, а також за видами економічної діяльності.

Література:

1. Економічна енциклопедія: [у 3 т.]. — Київ: Видавничий центр "Академія", 2002 / Голова редакційної ради: Гаврилишин Б. Д. (голова) [та ін.]. — Т. 1 / [відп. редактор Мочерний С. В. та ін.]. — 2002. — 864 с.
2. Заграница нам допоможе?.. / Главред. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://glavred.info/archive>

3. Передрій О.С. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник / О.С. Передрій. — Ужгород, 2005. — 224 с.

4. Пехник А.В. Іноземні інвестиції в економіку України: навч. посібник / А.В. Пехник. — К.: Знання, 2007. — 335 с.

5. Статистичний щорічник Закарпаття за 2009 / Головне управління статистики у Закарпатській області / за ред. Г.Д. Гриник. — Ужгород, 2010.

6. Статистичний щорічник Закарпаття за 2011 / Головне управління статистики у Закарпатській області / за ред. Г.Д. Гриник. — Ужгород, 2012. — 189 с.

7. Статистичний щорічник Закарпаття за 2013 / Головне управління статистики у Закарпатській області / за ред. Г.Д. Гриник. — Ужгород, 2014. — 191 с.

8. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Державний комітет статистики України / За ред. О. Г. Осауленка. — К.: Видавництво "Консультант", 2010 — 566 с.

9. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державний комітет статистики України / За ред. О. Г. Осауленка. — К.: Видавництво "Консультант", 2013 — 567 с.

References:

1. Havrylyshyn, B. D. (2002), *Ekonomiczna entsyklopediia [Economic Encyclopedia]*, Vydavnychyj tsentr Akademiia, Kyiv, Ukraine.
2. Hlavred (2014), "Foreigners will help us?", <http://glavred.info/archive>
3. Peredrij, O.S. (2005), *Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny [International Economic Relations]*, Uzhhorod, Ukraine.
4. Pekhnyk, A. V. (2007), *Inozemni investytsii v ekonomiku Ukrainy [Foreign investments into the economy Ukraine]*, Znannia, Kyiv, Ukraine.
5. Department of Statistics in Zakarpattia Oblast (2010), *Statystychnyj schorichnyk Zakarpattia za 2009 [Statistical Yearbook of Zakarpattia in 2009]*, Uzhhorod, Ukraine.
6. Department of Statistics in Zakarpattia Oblast (2012), *Statystychnyj schorichnyk Zakarpattia za 2011 [Statistical Yearbook of Zakarpattia in 2011]*, Uzhhorod, Ukraine.
7. Department of Statistics in Zakarpattia Oblast (2014), *Statystychnyj schorichnyk Zakarpattia za 2013 [Statistical Yearbook of Zakarpattia in 2013]*, Uzhhorod, Ukraine.
8. State Statistics Committee of Ukraine (2010), *Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2009 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2009]*, Vydavnytstvo Konsul'tant, Kyiv, Ukraine.
9. State Statistics Committee of Ukraine (2013), *Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2012 rik [Statistical Yearbook of Ukraine for 2012]*, Vydavnytstvo Konsul'tant, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2014 р.